

फिक्कल गाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (GESI) रणनीति, २०७९

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले मार्ग निर्देशन गरे बमोजिम समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्न राज्यका सबै अंग, तह र क्षेत्रगत विषयहरूमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को विषयलाई आन्तरिकीकरण, मूलप्रवाहीकरण र संस्थागत गर्नु आवश्यक देखिएको छ ।

नेपालको संविधानको धारा १८ मा उल्लिखित समानताको हकमा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुने तथा कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट बञ्चित नगरिने व्यवस्था छ । साथै सामान्य कानूनको प्रयोगमा उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, शारीरिक अवस्था, अपाङ्गता, स्वास्थ्य स्थिति, बैवाहिकत स्थिति, गर्भावस्था, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा भेदभाव नगर्ने व्यवस्था उल्लेख छ । नेपालको संविधानको धारा ३८ ले महिलालाई समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित गर्नुका साथै मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकार, राज्यका सवै तहमा सहभागी हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ । संविधानले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाजन्य कार्यहरूलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ ।

साथै संविधानमा राज्यले सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम समुदाय, पिछडावर्ग, सीमान्तकृत, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, किसान, श्रमिक, उत्पीडित वा पिछडिएको क्षेत्रका नागरिक तथा आर्थिकरूपले विपन्न खस आर्य लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्नसकिने विषय उल्लेख गरी समावेशी अवधारणालाई आत्मसात् गरिएको छ । सामाजिक न्यायको हकले राज्यका हरेक तहमा समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा जनताको सहभागिताको अधिकार स्थापना गरेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धमा स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकारमा लैससास सम्बन्धी व्यवस्था उल्लेख गरेको, वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत वडामा आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने व्यवस्था गरेको, विभिन्न समुदायबीच सामाजिक सद्भाव र सौहार्दता कायम गर्ने, बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाइजो, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचबिखन जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने, गराउने व्यवस्था गरेको, स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा महिला तथा पिछडिएको एवं लक्षित वर्गको सहभागिताको व्यवस्था, योजना छनौटमा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने कार्यक्रममा जोड दिदै लैससास प्रवर्धन गर्ने लगायतको व्यवस्था उल्लेख गरेको छ । यसका साथै लैससासका सवालहरूलाई सम्बोधन गर्न राज्यले

विगत लामो समय देखि नै प्राथमिकताका साथ आवधिक योजना, वार्षिक योजना, नीति तथा कानूनको तर्जुमा तथा परिमार्जन र कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दै आइरहेको छ ।

यसै सन्दर्भमा यस फिक्कल गाउँपालिकाद्वारा सञ्चालन हुने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीमैत्री बनाउन, संवैधानिक एवम कानूनी उत्तरदायीत्व तथा जिम्मेवारी पुरा गर्न, राज्यले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिबद्धता अनुरूप कार्य गर्न, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै समावेशी विकासलाई प्रबर्धन गर्ने कार्यलाई थप मार्ग प्रशस्त गर्न यो “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति” तयार गरिएको हो ।

विकास प्रकृत्यामा मुख्यतया ३ वटा सामान्य तर जटील प्रश्नहरूको जवाफ खोज्ने गरिन्छ । पहिलो प्रश्न ऐले म कहाँ छु ? दोश्रो अव म कहाँ र किन जाने ? र तेश्रो त्यहाँ पुग्न कसरी संभव छ ? पहिलो प्रश्नले वर्तमान अवस्था विश्लेषण गराउँछ, दोश्रो प्रश्नले लक्ष्य र अपेक्षित उपलब्धीको निर्धारण गर्दछ भने तेश्रो प्रश्नले नीति तथा रणनीति तयारी गराउँछ । तसर्थ यस फिक्कल गाउँपालिका क्षेत्रभित्र अन्य विकास साझेदारहरू वाट हुने कार्यक्रमहरूले आ आफ्नो ढंग वाट लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नीति तथा रणनीति बनाई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा कार्यक्रममा दोहोरोपना हुने कार्यान्वयन गर्न अप्ठेरो हुने र कार्यक्रमको प्रभावकारितामा कमी आउने भएकोले यी निकायहरूवाट संचालन हुने कार्यक्रम आयोजना का लागि समेत मार्गदर्शन हुने गरि यस फिक्कल गाउँपालिकाको लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति—०७९, तयार गरिएकोछ । यो रणनीतिका प्रमुख उपयोगकर्ताहरू यस फिक्कल गाउँपालिकाको कार्यालय, वडा कार्यालयहरू, विकास साझेदारहरू तथा गै.स.स.हरू हुनेछन् ।

१.१ फिक्कल गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

बागमती प्रदेश अन्तरगत सिन्धुलीको पुर्वोत्तर क्षेत्रमा पर्ने फिक्कल गाउँपालिका सम्भावना बोकेको मध्ये एक स्थानीय तह हो । फिक्कल—४ खाडसाड केन्द्र रहेको यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल १८६.०६ वर्ग कि.मि. रहेको छ । ६ वटा वडा रहेको यस गाउँपालिकाको जनसंख्या ०६८ को जनगणना अनुसार १६ हजार नौ सय ६८ रहेको छ । साविकको ६ वटा वडा मिलाएर बनाइएको यस पालिकामा बाहुन, क्षेत्री, सुनुवार, कामी, दमाई लगायत जातिको बाहुल्यता रहेको छ ।

अझै पनि यहाँ जातिय छुवाछुतका घटना विद्यमान छन् । छोरा र छोरीबीचको विभेद अझै पूर्ण रूपमा हट्न सकेको छैन । समान कामको समान ज्याला पाउने स्थिति अझै सबै ठाउँमा लागु हुन सकेको छैन । पछाडि परेका समुदायको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था अझै कमजोर रहेको छ । गाउँपालिकाको समग्र विकास गर्न संविधानबाट प्रदत्त समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक प्राबधानहरू अपेक्षित रूपमा कार्यान्वयनमा आउनु जरुरी देखिन्छ ।

२.अवस्था विश्लेषण

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिका लागि पहिलो चरण भनेको नै वर्तमान अवस्था विश्लेषण हो । हालको अवस्था विश्लेषणका लागि मुख्य हिसावले ३ वटा क्षेत्र निर्धारण गरिएकोछ । जसको विवरण निम्नानुसा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

*** १ ***

२.३. SWOT विश्लेषण

यस फिक्कल गाउँपालिकाको लैससासको दृष्टिकोणबाट सवल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर तथा चुनौती (कधइत्) को विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विश्लेषण गर्दा नीति तथा कानूनमा समावेशीता, संस्थागत व्यवस्थामा समावेशीता, मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा समावेशीता, सेवा प्रवाहमा समावेशीता र सुशासन तथा उत्तरदायीत्वमा समावेशीतामा आधारित रहेर विश्लेषण गरिएको छ । जसलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क.सवल पक्ष(Strength)

१. गाउँपालिकामा कार्यक्रमको मस्यौदा गर्दा र पास गर्दा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीता दृष्टिबाट आंशिक रूपमा विश्लेषण गरिएको छ ।
२. गाउँपालिकाको स्थानीय कानूनमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीता सम्बन्धि प्रावधान भएको ।
३. महिला, पुरुष, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्याक, आप्रवासी र रैथाने कामदारबीच श्रमको ज्यालामा विभेद रोक्ने प्रवाधान राखेर कानून बनाएको छ ।
४. गाउँपालिकामा आवधिक योजना बनेको छ । जसमा लैङ्गिक तथा समावेशी विकास नीति र रणनीति कार्यक्रम र त्यसको मापन योग्य लक्ष्य समावेश भएको छ ।
५. उपभोक्ता समितिमा लक्षित समुहका प्रतिनिधित्वलाई अनिवार्य गरिएको छ । समितिहरूमा ३३% भन्दा बढि महिलाको प्रतिनिधित्वको रहेको छ ।
६. दिगो विकास लक्ष्यबारे गाउँपालिकामा छलफल भएको छ ।
७. गाउँपालिकाले वडा तथा वस्ति स्तरको आधारभुत सुचना संकलन तथा अद्यावधिक गर्ने गरेको छ ।
८. सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने सबै लाभग्राहीको विवरण अद्यावधिक राखेको छ ।
९. समाजमा रहेका विभिन्न सामाजिक कुरीति (जातिगत छुवाछुत, बाल विवाह, बहु विवाह दाइजो आदि) हटाउन कार्यक्रम संचालन गरेका छ ।
१०. गाउँपालिकाका प्रत्येक वडामा महिलाका लागि कानूनी सचेतना सम्बन्धि अनुशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ ।
११. भौतिक पूर्वाधारका लागि ड्रइङ डिजाइनमा महिला, बालबालिका तथा अपांगता भएका व्यक्तिहरूले निर्वाध रूपमा प्रयोग गर्न सकिने गरी महिला बालबालिका अपांगतामैत्री संरचना निर्माणको प्रवाधान रहेको छ ।
१२. गाउँपालिको महिला लगायत लक्षित समुदायलाई लक्षित गरि परम्परागत तथा अधुनिक उर्जा (जलविद्युत लगायत विभिन्न वैकल्पिक उर्जा स्रोतबाट प्राप्त हुने उर्जा, सुधारिएको चुलो आदि) को प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने आयोजनाहरू संचालन गरेको छ ।
१३. विद्यालय जाने उमेर समुहका सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना गराउने प्रवन्ध मिलाइएको छ ।
१४. विद्यालयमा छात्रा तथा यौनिक अप्लसंख्यकका लागि छुट्टै शौचालय, पानीको व्यवस्था, किशोरी छात्राका लागि सेनेटरी प्याड, साबुन लगायत आवश्यक सामाग्रीको व्यवस्था छ ।
१५. गाउँपालिकाको आवधिक योजना, बार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्दा बेरोजगारी र गरिबि नक्सांकन समेतको आधार लिइ महिला तथा लक्षित समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ हुने स्वरोजगारमूलक, आयमूलक र सीपमूलक कार्यक्रमहरू समावेश भएका छन् ।

१६. गाउँपालिकाले स्वरोजगार तथा बैदेशिक रोजगारीमा जाने महिला तथा लक्षित समुहको क्षमता विकासका लागि कार्यक्रमहरू तय गरि कार्यन्वयन गरेको छ ।
१७. गाउँपालिले गर्ने सार्वजनिक परिक्षण, सामाजिक परिक्षण, सर्वजनिक सुनुवाई, नियमित पत्रकार भेटघाट र सुचनाको सर्वजनीकिकरण कार्यक्रममा लक्षित समुहका व्यक्ति तथा समुदायका सदस्य उपस्थित रहने व्यवस्था छ ।
१८. गाउँपालिकाले नियमित रूपमा समग्र वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम सार्वजनिक गर्ने गरेको छ ।
१९. गाउँपालिकाले संचालन गरेका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास सम्बन्धी कार्यक्रमको अनुगमन तथ मुल्यांकन गर्दा सरोकारवालालाई पुगेको लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गरेको छ ।

ख. कमजोर पक्ष (weakness)

१. गाउँपालिकाको कानूनमा महिला, किशोरी, बालिका लगायत लक्षित वर्गमा हुने विभेदजन्य कार्य अन्त्य गर्ने प्रावधान नभएको ।
२. योजना तर्जुमा गर्दा लक्षित वर्गको भेला गरेर योजना संकलन नभएको ।
३. योजना तर्जुमामा महिलाका आवश्यकतालाई ब्यवहारिक र रणनीतिक गरि दुई खण्डमा राखेर छलफल हुने नगरेको ।
४. महिलाका कार्यावोद्धा हलुका पार्ने, समयको बचत गर्ने र जीविकोपार्जनमा सहयोग पुग्ने सीप तथा क्षमता विकाससँग सम्बन्धित बिषयमा छलफल नभएको ।
५. लैङ्गिक उत्तरदायी तथा समावेशी बजेट निर्माण नभएको । वार्षिक रूपमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीता परिक्षणका लागि बजेट बिनियोजन नभएको ।
६. गाउँपालिकाले कर्मचारी परिपूर्ति गर्दा जात, वर्ग, लिंगका लागि आरक्षणको ब्यवस्था नगरेको । समानुपातिक प्रतिनिधित्व गराउने अन्य कुनै रणनीति पनि नलिएको ।
७. महिला लगायत अन्य लक्षित वर्गको भाषासहित संवेदनशिल बिषयबस्तु सुन्न र बुझ्न कुनै खास ब्यवस्था नगरिएको ।
८. महिला, पुरुष तथा लक्षित वर्गको समविकासका लागि निश्चित कार्यानीति तय नभएको ।
९. लैङ्गिक विकास हेर्ने छुट्टै इकाईको ब्यवस्था नभएको ।
१०. लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीता कार्यन्वयन समिति गठन नभएको ।
११. लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि कार्यालयले छुट्टै प्रकारको आचार संहिता नबनाएको ।
१२. लैङ्गिक हिंसा निवारण कोषको स्थापना नभएको ।
१३. महिला तथा लक्षित वर्ग सीप विकास, नेतृत्व विकास तथा क्षमता अभिवृद्धिका लागि नीतिगत ब्यवस्था सहित बजेट बिनियोजन नगरिएको ।
१४. फिक्कल गाउँपालिका लैङ्गिक हिंसा मुक्त गाउँपालिका घोषणा नभएको ।
१५. गाउँपालिकाले विपद् ब्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड, रणनीति, कार्यनीति लगायतका कार्यविधि तयार गर्दा महिला तथा लक्षित वर्ग वा समुदायसँग परामर्श नगरेको ।

१६. बिपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना तथा सञ्चालन र स्रोत परिचालन गर्दा महिला तथा लक्षित वर्ग वा समुदायको सहभागितामा निर्णय हुने नगरेको ।
१७. प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी वार्षिक नीति र कार्यक्रममा गर्भवती महिलालाई जोखिम युक्त तथा खतरायुक्त काममा नलगाउने व्यवस्था गरि सोको कार्यन्वयन नगरेको ।
१८. गाउँपालिकाको कार्यालय, अस्पताल वा स्वास्थ्य चौकी र सम्भव भएका सार्वजनिक स्थलहरूमा कर्मचारी लगायत सेवाग्राहीलाई लक्षित गरि अलग्गै स्तनपान कक्षको व्यवस्था नभएको ।
१९. महिला, आर्थिक रूपले विपन्न घर परिवार लगायत लक्षित समुहको स्वास्थ्य बिमा गर्न सहजीकरण र सहयोग गर्ने कार्यक्रम र बजेटको व्यवस्था नगरेको ।
२०. गाउँपालिका कार्यालयमा तथा सार्वजनिक स्थलहरूमा सफा पिउने पानी, हात धुने व्यवस्था, महिला पुरुष तथा यौनिक अल्पसंख्यकका लागि अलग्गै शौचालयको व्यवस्था र साबुन तथा स्यानिटाइजर, आदिको प्रवन्ध पूर्ण रूपमा नभएको ।
२१. गाउँपालिकामा फोहर व्यवस्थापनका लागि संकलन तथा विर्सजनका नीतिगत ब्यबस्था र कार्यक्रमहरू नभएका ।
२२. ग्रामीण महिला प्राविधिकहरू (पशु सेवा, कृषि, आद्य प्रविधि, वन, स्वास्थ्य र पुर्वाधार लगायतका बिषय सम्बन्धि प्राविधिक) र सामाजिक परिचालक तयार गर्ने नीति निर्माण र कार्यक्रम सञ्चालन नगरेको ।
२३. गरिब तथा लक्षित समुहको पहुँच र क्रयशक्ति अनुरूप सुपथमुल्य सहकारी पसलहरूको व्यवस्थापन गर्ने गाउँपालिकाको नीति नभएको ।
२४. महिला हकहित र अधिकार सम्बन्धी बेजिड घोषणपत्रले समेटेका १२ प्रतिवद्धताका बारेमा पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूलाई अभिमुखिकरण नगरिएको ।
२५. महिला अधिकार तथा समानताका लागि भएको बेजिड घोषण पत्रका १२ बुँदे प्रतिवद्धताहरूका क्षेत्रमा कार्यक्रम तय गरि कार्यन्वयन नगरिएको ।
२६. संयुक्त राष्ट्रसंघीय बाल अधिकार महासन्धी १९८९ मा उल्लिखित भए अनुरूपका प्रतिवद्धता कार्यन्वयन गर्न रकम बिनियोजन गरि कार्यक्रम सञ्चालन नभएको ।
२७. गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको लागि आचार संहिता तयार नगरिएको ।
२८. गाउँपालिकाबाट सञ्चालित कार्यक्रम तथा परियोजनाबाट सबै लक्षित वर्ग तथा समुदायले लाभ लिन नसकेको ।
२९. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुलन गर्ने महासन्धिको राष्ट्रिय कार्ययोजना, संयुक्त राष्ट्रसंघीय सुरक्षा परिषद्बाट पारित स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी भनि उल्लेख गरिएका कार्यक्रमहरूमा रकम बिनियोजन गरि कार्यन्वयन नभएको ।
३०. मजदुरलाई सम्मान गर्ने व्यवस्था नभएको ।
३१. गरिबी मापनका स्थानीय सूचकहरू तयार नगरिएको ।
३२. सामाजिक सञ्जालबाट छरिएको भ्रम चिर्न आवश्यक संयन्त्रको विकास नगरिएको ।
३३. लक्षित समुदायको विकास कार्यक्रमका लागि निश्चित प्रतिशतमा बजेट बिनियोजन नगरिएको ।

*** ♪ ***

३४. योजना तर्जुमा गर्नु पूर्व समस्या विश्लेषण गर्दा महिला पुरुष सहित अन्य लक्षित समुहको अवस्था फरक-फरक विश्लेषण नगरिएको ।
३५. निरक्षर महिलाहरूका लागि शिक्षा सम्बन्धी बिशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने नीति तथा बजेट र कार्यक्रम नरहेको ।
३६. गाउँपालिकामा कानूनका जानकार र कानून निर्माणको बिषयका जनशक्ति प्रर्याप्त नभएको ।
३७. परिवार नियोजन, मातृ शिशु कल्याण, विस्तारित खोप, पोषण, जनसंख्या शिक्षा, जनस्वास्थ्य लगायत महिलाहरूको स्वास्थ्य सुधार सम्बन्धी विशेष कार्यक्रम सञ्चालनमा नरहेको ।
३८. राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय कानून कार्याविधिका बारेमा लक्षित समुहलाई प्रतिनिधित्व गर्ने जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूलाई अभिमुखीकरण नगरिएको ।

ग. अवसर (Opportunity)

१. गाउँपालिका भित्र धेरै जातिहरूको वसोवास भएकाले सामाजिक समावेशीता कायम गर्ने अवसर छ ।
२. प्रदेश तथा संघीय सरकारका नीति र कानूनहरू लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीता कार्यन्वयनमा सहयोगी छन् ।
३. गाउँपालिका भित्रका विद्यालयहरूमा नैतिक र कृषि बिषयको पढाइ हुने ब्यवस्था छ ।
४. गाउँपालिकाको नाममा प्रयाप्त जग्गा जमीन रहेको छ ।
५. कृषिमा युवाको रुची र आकर्षण बढ्दो छ ।
६. गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूमा युवाको बाहुल्यता रहेको छ ।
७. गाउँपालिकाको जनप्रतिनिधिहरूमा युवाको बाहुल्यता रहेको छ ।
८. संघ र प्रदेशमा सिधै सम्बन्ध राख्न सक्ने जनप्रतिनिधिहरू हुनुहुन्छ ।
९. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी सम्बन्धि काम गर्ने संघसंस्थाहरू गाउँपालिका भित्र रहेका छन् ।
१०. राष्ट्रिय गौरवको आयोजना (मध्ये पहाडी लोक मार्ग) ले गाउँपालिकालाई छोएकोले आर्थिक उपार्जनका अवसर हुनसक्दछ ।
११. गाउँपालिकामा कर्मचारीहरू प्रर्याप्त रहेकोले आवश्यक कार्यमा परिचालनको अवसर छ ।
१२. संघ र प्रदेश सरकारले तय गरेको नीति, कानूनहरू लैससास मैत्रि रहेका छन् ।
१३. लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकासका लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूबीच सञ्जाल निर्माण भई कार्यगत छलफल हुने गरेको छ ।

घ. चुनौती (Threat)

१. छुवाछूत, लैङ्गिक विभेद, पुत्रमोह जस्ता परम्परागत कुमान्यता विरुद्धका नीति नियम कार्याविधिहरूको कार्यान्वयनमा जटिलता ।
२. मागमा आधारित बास्तविक योजनाहरूको छनौट, प्राथमिकिकरण र कार्यान्वयनमा कठिन हुनु ।
३. गरिबी पहिचानका आर्थिक सामाजिक आधारहरू ठाउँ अनुसार फरक फरक पर्ने भएकोले गरीबी मापनका सुचकहरू निर्माण र कार्यान्वयन गर्न कठिन हुनु ।

*** ६ ***

४. विशेष गरि महिलाद्वारा सम्पादित घरभित्रको कामको मूल्याङ्कन गर्ने पद्धति नहुनु र महिलाको श्रम र योगदानको कदर नहुनु ।
५. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी निर्माण भएका ऐन, नियम, कानून र कार्यविधिहरूको कार्यान्वयन गर्न कठिन हुनु ।
६. समाजमा जरा गाडेर वसेको सामाजिक कुरीतिहरू (जातीगत छुवाछूत, बोकसी, घरेलु हिंसा, बालबिबाह, बालश्रम) को अन्त्यका लागि आवश्यक कार्यहरू सञ्चालन गर्न कठिन हुनु ।
७. सुचना तथा संचारका आधुनिक प्रविधिहरू (मोवाइल, टेलिभिजन, इन्टरनेट) को दुरुपयोगले सामाजिक बिकृति (बाल बिबाह, बहुरिबाह, संबन्ध बिच्छेद, अवैध गर्भधारण) वढ्दै जाने संभावना देखिनु ।
८. संघीयताको अभ्यासको चरण भएका कारण नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न कठिन ।
९. सामाजिक सञ्जाल मार्फत हुने गरेका र हुन सक्ने संभावित भ्रमहरू चिर्नका लागि आवश्यक प्रविधि र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न नसक्नु ।
१०. दुब्र्यसनीमा युवाहरूको संलग्नता बढ्दै जानु ।
११. उद्योगधन्दा, कलकारखानाहरूको कमीका कारण रोजगारीका अवसरहरू सिमित हुनु ।
१२. आन्तरिक आय बृद्धिका श्रोत र सम्भावना सिमित हुनु ।

२.२.सरोकारवाला पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति कार्यान्वयनका लागि निम्नानुसार सरोकारवालाहरू पहिचान गरिएको छ । जसमा सिधा संपर्क हुने, दोश्रो माध्यमवाट संपर्क हुने र अप्रत्यक्ष रूपमा संपर्क हुने गरी देहायअनुसार ३ भागमा विभक्त गरिएकोछ ।

सिधा सम्पर्क हुने (पहिलो नं. का सरोकारवालाहरू)	दोश्रो माध्यमवाट सम्पर्क हुने (दोश्रो नं. का सरोकारवालाहरू)	अप्रत्यक्ष सम्पर्क हुने (तेश्रो नं. का सरोकारवालाहरू)
~ महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नगरिक शाखा ~ योजना शाखा ~ शिक्षा शाखा ~ स्वास्थ्य शाखा ~ सहकारी शाखा ~ खानेपानी तथा सरसफाइ शाखा ~ युवा तथा खेलकुद शाखा ~ प्रशासन शाखा ~ सवै वडा कार्यालयहरू ~ गाउँकार्यपालिका ~ गाउँसभा ~ न्यायिक समिति ~ कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र ~ विषयगत समितिहरू सवै	~ विकास साभेदारहरू ~ सहकारी संस्थाहरू ~ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू ~ उद्योगहरू ~ वालकलवहरू ~ आमा समूहहरू ~ जेष्ठ नगरिक मिलन केन्द्रहरू ~ विद्यालयहरू ~ गैह्रसरकारी संस्थाहरू ~ स्वयम सेवक समूहहरू ~ उद्योग वाणिज्य संघ ~ राजनैतिक दलहरू ~ संचार माध्यमहरू	~ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय बागमती प्रदेश ~ प्रदेश मन्त्रालयहरू सवै ~ प्रदेश योजना आयोग ~ प्रदेश सुशासन केन्द्र ~ भूमी व्यवस्था आयोग ~ संघीय मन्त्रालयहरू ~ महिला आयोग ~ दलित आयोग ~ मुस्लीम आयोग ~ राष्ट्रिय योजना आयोग ~ मानव अधिकार आयोग ~ अन्तराष्ट्रिय दातृ निकायहरू ~ राष्ट्रिय स्तरका संचार माध्यमहरू

२.३. लक्षितवर्ग पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लक्ष नै लक्षित वर्गलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउनु हो । त्यसका लागि निम्नानुसार लक्षित वर्गहरू पहिचान गरिएको छ ।

१. महिला	२. एकल महिला	३. बालबालिका
४. जेष्ठनगरिक	५. आदिवासी जनजाती	६. अल्पसंख्यक/लोपोन्मुख
७. किसान	८. मजदुर	९.अपाङ्गता भएका व्यक्ति
१०. द्वन्द्वपिडित	११. विपन्न वर्ग	१२.सुकुम्बासी
१३. पिछडिएको क्षेत्र र समुदाय	१४. लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक	१५. दलित

माथि उल्लेखित तीनै प्रकारको विश्लेषणबाट लै.स.सा.स.को क्षेत्रमा यस फिक्कल गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्थाका सबै पक्षहरू प्रष्ट भएका छन् । सवल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवशर र चुनौती संगै लैससास रणनीति कार्यान्वयनका लागि तीन तहकै सरोकारवालाहरू तथा सबै लक्षित वर्गहरू पहिचान भइसकेको छ । समग्रमा कमजोर पक्षहरू बढि देखिएबाट लैससासमा गाउँपालिकाको अवस्था पछाडि रहेको देखिएता पनि पहिचान भएका सवल पक्षहरूलाई श्रोत र शक्तीको रूपमा परिचालन गर्दै, उपलब्ध अवशरहरूको बिस्तार र सदुपयोगको माध्यमबाट कमजोरीलाई सवल र चुनौतिलाई अवशरमा परिणत गरि लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत र सुदृढ पार्दै लक्ष प्राप्तिकोलागि सोहि अनुरूपको रणनीति तयार गरिएको छ ।

३. दीर्घकालिन सोच (Vision)

"विभेदलाई दुरुत्साहन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीतालाई प्रोत्साहन"

४. ध्येय (Mission)

विद्यमान जात, वर्ग, क्षेत्र, लिंग, उमेर धर्म लगायतका बिभिन्न आधारमा हुने गरेका बिभेदको अन्त्य गरि समतामुलक समाजको निर्माण गर्ने ।

५. लक्ष (Goal)

न्यायोचित तथा समतामुलक विकासको माद्यमबाट बहिस्करणमा परेको वर्गलाई मुल प्रवाहमा ल्याई गरीवि न्यूनीकरण गर्ने ।

६.उद्देश्य (Objectives)

यस रणनीतिको मुख्य उद्देश्य लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मान्यता अनुरूप गाउँपालिकाले गर्ने सम्पूर्ण विकास तथा प्रशासनिक कामलाई लैससास प्रति उत्तरदायी वनाउनु नै हो । यस रणनीतिका मुख्य उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

१. गाउँपालिकामा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण गरि महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरेर लैङ्गिक अन्तरहरूको प्रभावलाई सम्बोधन गर्ने ।
२. श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गरी न्यायोचित वितरणलाई संस्थागत गर्ने ।
३. लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता सन्धि संभौताहरू कार्यान्वयन गरी मूल प्रवाहीकरण गर्ने ।
४. नीति तथा कानूनमा नै महिला तथा लक्षित वर्गको समावेशीता सुनिश्चित गरी आवाज सशक्तीकरण गर्ने ।
५. संस्थागत व्यवस्था अन्तरगत कार्यप्रणाली, वित्त व्यवस्थापन एवम तथ्याईमा समेत महिला तथा लक्षित वर्गको समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी आर्थिक रूपमा सशक्तिकरण गर्ने ।
६. मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरी जीविकोपार्जनमा आत्मनिर्भर वनाउने ।
७. अनौपचारिक मूल्य मान्यता कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना वृद्धि गरी सामाजिक दृष्टिकोण परिवर्तन गर्दै लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीतामा आधारित समाज स्थापना गर्ने ।

*** T ***

८. शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाईसंग सम्बन्धीत सेवा प्रवाहमा लैससासलाई प्राथमिकतामा राख्ने र प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीलाई संस्थागत गर्ने ।

७. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति (GESI Policy)

माथि उल्लिखित उदेश्यहरू परिपूर्तीको लागि निम्नानुसारका नीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ ।

१. वार्षिक बजेट निर्माण गर्दा सामाजिक विकास, पुर्वाधार, कृषि वन तथा भूमीसुधार, गरिबी निवारण, स्थानीय विकास तथा शान्ती एवम सुशासन संग सम्बन्धीत सबै क्षेत्रको बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने ।
२. हरेक वर्ष लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षण गरि त्यसले औल्याएका कमी कमजोरीहरूलाई अर्को वर्षको कार्यक्रममा समेटेर श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।
३. महिला तथा बालबालिकासंग सम्बन्धीत सबै अन्तराष्ट्रिय सन्धि संभौताहरू, प्रतिवद्धताहरू तथा दीगो विकासका लक्षलाई स्थानीयकरण गरी त्यसका सूचकहरू पुरा गर्दै जाने ।
४. गाउँपालिकाले निर्माण गरेका सबै कानून, नीति नियम, निर्देशिका कार्यविधिहरू महिला, बालबालिका, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका ब्यक्ति, जेष्ठनागरिक, दलित, लोपउन्मुख सिमान्तकृत आदीवासी जनजाती सहित समग्र लक्षित वर्ग मैत्री बनाउदै लैजाने ।
५. लैससास वारे संविधानमा भएका व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन गर्न, वर्तमान संघीय शासन स्वरूप, नीति, नियम, ऐन, कानून, कार्यविधि, साथै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक संस्थागत संरचना, सचेतीकरण तथा क्षमता विकास गर्ने ।
६. लक्षित वर्ग विकासका लागि छुट्टै शाखा स्थापना गरी महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकहरूको सवाललाई प्रत्यक्ष रूपमा संवोधन गर्दै लैजाने ।
७. वार्षिक बजेट तर्जुमामा छुट्टै कोष स्थापना गरी लैङ्गिक हिंसा निवारण, महिला सीप विकास लगायत क्षमता विकासका कृयाकलापहरू संचालन गरि महिला पुरुष समविकासलाई वढावा दिने ।
८. लक्षित वर्ग पहिचान हुने गरि खण्डिकृत तथ्याङ्कहरू संकलन तथा अद्यावधिक गरि त्यसका आधारमा योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।
९. बालबालिका, अपाङ्गता भएका ब्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिकहरूलाई सामाजिक संरक्षण प्रदान गर्ने ।
१०. मानव संसाधन विकास शाखा स्थापना गरि लैससासका लक्षित वर्गको क्षमता विकासलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेर कार्यान्वयन गर्दै लैजाने ।
११. निर्माण भएका संघीय, प्रदेश र स्थानीय कानून तथा कार्यविधिहरूका वारेमा कर्मचारीहरूलाई नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्दै लैजाने ।
१२. सामाजमा रहेका बिद्यमान कुरीतिहरू विरुद्धका सचेतना कार्यक्रमलाई हरेक सामाजिक विकासका कृयाकलापहरूमा समावेश गरी छलफल गर्ने ।
१३. शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई जस्ता सामाजिक विकासका क्षेत्रहरूमा लैससाससंग सम्बन्धीत सूचकहरू निर्माण गरि नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।

८. लैससास रणनीति (GESI Strategy)

*** ९ ***

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका लागि तपशिलमा उल्लिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ ।

८.१ मूल प्रवाहिकरण

- क. महिला, गरिब र बहिष्करणमा परेका समुदायले भोगेका समस्या र सवालहरूको पहिचान तथा लेखाजोखा गरि नीतिगत ब्यवस्थाहरू, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरू, योजना, बजेट, पहुँचयुक्त अवशर, सेवामूलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान आदि कार्यमा समान अवसर मार्फत सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।
- ख. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत सबै क्षेत्रमा महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरि लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने । साथै कानूनी प्रबन्ध संस्थागत सुधार तथा क्षमता विकासको माध्यमबाट लैङ्गिक उत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्ने ।

८.२ समावेशीकरण

- क. विकासका अवशरबाट वञ्चित समुदायलाई आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्र संग सम्बन्धीत सबै कृयाकलापहरूमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराई समावेशी शासन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने ।

८.३ स्थानीयकरण

- क. अन्तराष्ट्रिय सन्धि संभौता प्रतिवद्धता तथा दिगो विकास लक्षका वारेमा सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने साथै स्थानीयकरण गरी आवश्यक प्रतिफल हासील गर्ने ।

८.४ सशक्तिकरण

- क. लैङ्गिकतामा आधारित श्रम विभाजनको परम्परालाई परिवर्तन गरी श्रम बजारमा महिलाको सहभागिता अभिवृद्धि गरी अर्थतन्त्रमा महिलाको योगदानको मूल्यांकन गर्ने ।
- ख. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मार्फत बञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई अवसरमा प्राथमिकता संगै क्षमता विकास तथा सीप विकास गरी सामाजिक र आर्थिक क्षेत्रका सबै कृयाकलापहरूमा प्रतिस्पर्धीको रूपमा आउन सक्ने वनाउने ।
- ग. स्वरोजगार, रोजगारी र उद्यमशिलताको एकिकृत कार्यक्रमका माध्यमबाट महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेका वर्गको आर्थिक सशक्तिकरण गर्ने ।
- घ. कृषि, पशुपालन, सहकारी, घरेलु उद्योग तथा पर्यटन विकासको माध्यमबाट विपन्न तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुदायलाई रोजगारी प्रदान गर्ने तथा स्वरोजगार वन्ने अवशर प्रदान गर्ने ।

८.५ सचेतीकरण

- क. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण वारे संविधान, ऐन, कानून, नीति, कार्यविधि र दिग्दर्शनका प्रावधान कार्य प्रणाली र समावेशीताका वारेमा सबै सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गरि कार्यान्वयन तथा परिणाममा एकरूपता ल्याउने ।
- ख. समाजमा विद्यमान कुरीति, अन्धविश्वास तथा गलत परम्परा विरुद्ध सचेतनालाई हरेक कृयाकलापमा अकाट्य सवाल (Cross cutting issue) को रूपमा छलफल गर्दै लैजाने ।

८.६ संस्थागत संरचना

- क. संघीय तथा प्रादेशिक कानून कार्यविधि हरूमा ब्यवस्था भए अनुरूप संस्थागत संरचनाहरू निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जाने साथै गाउँपालिकाले निर्माण गर्ने हरेक ऐन, कानून र कार्यविधिहरूमा निर्माण हुने संस्थागत संरचनाहरूमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले बञ्चितिकरणमा परेका समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

८.७ समन्वय

- क. विभिन्न शाखाहरू बीच आन्तरिक समन्वय गरी योजना तर्जुमा, बजेट विनियोजन, उपभोक्ता समूह गठन तथा परिचालन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लाई लैससास मैत्री वनाउदै लैजाने ।

ख. प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न दातृनिकायहरू, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति, स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साभेदारहरू बीच समन्वय गरी लैससास मैत्री नीति निर्माण, योजना तर्जुमा तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको आधार तयार गर्ने ।

८.८ सहकार्य

क. लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका लागि गाउँपालिकाभित्र विभिन्न शाखाहरू तथा अन्य विकास साभेदारहरू (बैंक, वित्तीय संस्था, सहकारी, उद्योग वाणिज्य संघ, घरेलु उद्योग तथा गैह्र सरकारी संघ संस्था) विच सहकार्य गर्ने ।

ख. प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न दातृनिकायहरू, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति, स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साभेदारहरूसंग लैससास मैत्री साभा प्रतिफल हाशिल गर्न सहकार्य गर्ने ।

८.९ सहजीकरण

क. वहिस्करणमा परेका वर्गहरूलाई आर्थिक सामाजिक गतिविधिहरूमा संलग्न हुन योजना तर्जुमा देखि अनुगमन मूल्याङ्कन सम्मका हरेक चरणमा वस्ती तथा समुदाय स्तरमा नै सहजीकरण गर्ने संयन्त्र विकास गरी परिचालन गर्ने ।

ख. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी तथा गैह्रसरकारी संघ संस्था तथा विभिन्न प्रतिष्ठान आयोग समितिहरूमा समन्वय सहकार्यका लागि संयन्त्र मार्फत नियमित रूपमा सहजीकरण गर्ने ।

८.१० सामाजिक सुरक्षा

क. गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका नागरिकहरू जो आफ्नो सुरक्षा र संरक्षण आफै गर्न सक्दैन त्यस्ता नागरिकहरूलाई स्थानीय सरकारले संरक्षण गर्नेछ । विशेष गरी बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा एकल महिलाहरूको संरक्षण स्वास्थ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्दै लैजाने ।

ख. सामाजिक सुरक्षा अन्तरगत अल्प संख्यक, सिमान्तकृत, लोपउन्मुख जातजातीहरू, दलित, लगायत पर्दछन र ती वर्गको सुरक्षा स्वास्थ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जन मा सहयोग गर्दै लैजाने ।

८.११ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

क. प्रत्येक चरणमा गरिने अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससासको दृष्टिकोणबाट गर्ने पछिल्लो चरणमा गर्ने अनुगमनमा अघिल्लो पटक दिएका सुभावा कार्यान्वयन भए नभएको एकिन गर्ने सुचक समेत थप गरी अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।

९. रणनीतिक कृयाकलापहरु

क्र.सं	उद्देश्य	नीति	रणनीति	रणनीतिक कृयाकलाप	मापनका सूचकहरु	पुस्त्याईका आधारहरु
१.	गाउँपालिकामा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण गरि महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरेर लैङ्गिक अन्तरहरुको प्रभावलाई सम्बोधन गर्ने ।	वार्षिक बजेट निर्माण गर्दा सामाजिक विकास, पुर्वाधार, कृषि वन तथा भूमीसुधार, गरिबी निवारण, स्थानीय विकाश तथा शान्ती एवम सुशासन संग सम्बन्धीत सवै क्षेत्रको वजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने ।	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत सवै क्षेत्रमा महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरि लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।	१.लैससास मैत्री योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि निश्चित प्रतिशत पुजिगत बजेट विनियोजन गर्ने । २.योजना संकलन तथा प्राथमिकिकरण प्रकृत्यामा नै लक्षित बर्गको सहभागिता अनिवार्य गर्ने । ३.लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमा प्रकृत्यालाई पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गर्ने । ४. लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमा प्रकृत्याबाट आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने । ५.लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमाका लागि सुचकहरु तयार गरी त्यसैको आधारमा योजना तर्जुमा मापन र परीक्षण गर्ने । ६.लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने । ७.सेवा प्रदायक अन्य निकायहरुलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण प्रकृत्याका वारेमा अभिमुखीकरण गर्ने ।	१.वार्षिक वजेटमा कम्तीमा ३५% पुजीगत बजेट लैससास मैत्री योजनामा विनियोजन भएको हुनेछ । २.लैससास मैत्री आवधिक योजना तयार भएको हुनेछ । ३.लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमा तथा मापन सम्बन्धी सूचकहरु निर्माण भएका हुनेछन । ४.योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा लक्षित वर्गको पूर्ण सहभागिता भएको हुनेछ ।	१.वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट पुस्तिका २.आवधिक योजना ३.योजना तर्जुमा प्रकृत्याका बैठक तथा भेलाका उपस्थितिहरु ४.कार्यपालिकाका बैठकका निर्णयहरु ५.सभा र बैठकका निर्णयहरु
२.	श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गरी न्यायोचित वितरणलाई संस्थागत गर्ने ।	हरेक वर्ष लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गरि त्यसले औल्याएका कमी कमजोरीहरुलाई अर्को वर्षको कार्यक्रममा समेटेर श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।	विकासका अवसरबाट वञ्चित समुदायलाई आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्र संग सम्बन्धीत सवै कृयाकलापहरुमा अर्थपुर्ण सहभागिता गराई वार्षिक रूपमा मूल्याडन गर्दै लैजाने ।	१.लक्षित वर्गको खण्डिकृत तथ्यांक संकलन तथा हरेक वर्ष अद्यावधिक गर्दै लैजाने । २.कानून तथा कार्यविधिमा महिला तथा बञ्चितकरणमा परेका समुदायको लागि उल्लेख भएका प्रवधानहरुका वारेमा सरोकारवाला पक्ष लाई सुसुचित गर्ने । ३.जीविकोपार्जन संग जोडिएका आर्थिक गतिविधि हरूमा लक्षित वर्गका लागि निर्दिष्ट बजेट विनियोजन गर्ने । ४.संघ संस्थामा प्रतिनिधित्व, शाखाप्रमुखको जिम्मेवारी प्रदान, अध्ययन अनुसन्धान टोली निर्माण गर्दा लक्षित वर्गलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेर गर्ने । ५.राजनैतिक नेतृत्व तथा जम्मेवारी वाडफाँडमा महिला एवम लक्षित वर्ग लाई निश्चित प्रतिशत सहभागिता प्रदान गर्ने । ६.महिला तथा लक्षित वर्गको कार्यबोभ कम गर्ने सरल तथा	१.लक्षित वर्गको वस्तुगत खण्डिकृत तथ्यांक वार्षिक रूपमा अध्यावधिक भएको हुनेछ । २.कानून कार्यविधिका वारेमा सेवा प्रदायक तथा सेवा ग्राहीहरु लाई अभिमुखीकरण भएको हुनेछ । ३.लक्षित वर्गको जीविकोपार्जन हुने गरी निर्दिष्ट बजेट विनियोजन भएको हुनेछ । ४.उपभोक्ता समिति, कार्यदल हरूमा कम्तीमा ४०% लक्षित वर्गको सहभागिता भएको हुनेछ ।	१.वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट पुस्तिका २.कानून कार्यविधि वारेमा अभिमुखीकरण कार्यक्रमको उपस्थिति । ३.गठित उपभोक्ता समितिको विवरण र कार्यविधि । ४.कार्यपालिका बैठक तथा सभाका निर्णयहरु ।

*** १३ ***

क्र.सं	उद्देश्य	नीति	रणनीति	रणनैतिक कृयाकलाप	मापनका सूचकहरू	पुस्त्याईका आधारहरू
				समय वचत हुने खालका (व्यवहारिक आवश्यकता पुरा हुने) कार्यक्रममा बजेट विनियोजन गर्ने । ७.महिला तथा लक्षित वर्गको स्थिति परिवर्तन गर्ने खालका (शिक्षा रोजगारी संग सम्बन्धीत) रणनैतिक कार्यक्रम बजेटमा समावेश गर्ने ।	५.कम्तिमा बर्षका १ पटक लक्षित वर्गको लागि लोकसेवा र शिक्षा सेवा आयोगको परिक्षा तयारी सम्बन्धी कक्षा हरू संचालन भएका हुनेछन् ।	
२०.	लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता र सन्धि संभौताहरू कार्यान्वयन गरी मूल प्रवाहीकरण गर्ने ।	महिला तथा बालबालिकासंग सम्बन्धीत सबै अन्तराष्ट्रिय सन्धि संभौताहरू, प्रतिवद्धताहरू तथा दीगो विकासका लक्षलाई स्थानीयकरण गरी त्यसका सूचकहरू पुरा गर्दै लैजाने ।	अन्तराष्ट्रिय सन्धि संभौता प्रतिवद्धता तथा दीगो विकासका लक्षका वारेमा सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने साथै स्थानीयकरण गरी लागू गर्ने ।	१. १७ वटा दीगो विकासका लक्षहरूको स्थानीयकरणका लागि कर्मचारी तथा पदाधिकारिहरू लाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने । २.बेइजिङ सम्मेलनका १२ प्रतिवद्धताका वारेमा कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरू लाई अभिमुखीकरण गरी कार्यान्वयनका लागि योजना तर्जुमा गर्ने । ३.संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदको दस्तावेजका प्रस्ताव नं १३२५ र १८२० तथा संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी, १९८९ वारेमा कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूलाई अभिमुखीकरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने । ४.आवश्यक कानून तथा कार्यविधि तयार गर्ने । ५.आवश्यक स्थानीयकरण कार्यक्रमका लागि वार्षिक रूपमा बजेट विनियोजन र कार्यान्वयन गर्ने ।	१.दीगो विकास लक्ष, महिला माथि हुने संवे प्रकारका विभेद विरुद्धको वेइजिङ सम्मेलनका प्रतिवद्धताहरू, संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदको दस्तावेज, संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी सम्बन्धी अभिमुखीकरण भएको हुनेछ । २.अन्तराष्ट्रिय सन्धि संभौताको स्थानीयकरण भएको हुनेछ । ३.स्थानीयकरण कार्यक्रमका लागि बजेट विनियोजन भएको हुनेछ ।	१.अन्तराष्ट्रिय सन्धि संभौता अभिमुखीकरणको उपस्थिति तथा माइन्ट्युट । २.वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट ३.कार्यान्वयन लागि वनेका कार्यविधिहरू ४.कार्यपालिका बैठक तथा सभाका निर्णयहरू ।
४.	नीति कानूनमा नै महिला तथा लक्षित वर्गको समावेशिता सुनिश्चित गर्ने ।	गाउँपालिकाले निर्माण गरेका सबै कानून, नीति, नियम, निर्देशिका, र कार्यविधिहरू महिला, बालबालिका, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठनागरिक, दलित, लोपउन्मुख सिमान्तकृत	संघीय तथा प्रादेशिक कानून कार्यविधि हरूमा व्यवस्था भए अनुरूप संस्थागत संरचनाहरू निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जाने साथै गाउँपालिकाले निर्माण गर्ने हरेक ऐन कानून कार्यविधिहरूमा निर्माण हुने संस्थागत संरचनाहरूमा लैङ्गिक समानता तथा समाजिक	१.लैससास सम्बन्धी संघीय तथा प्रादेशिक कानूनले व्यवस्था गरे अनुरूपका संस्थागत संरचनाहरू निर्माण गर्ने । २.कानून कार्यविधिहरू निर्माण गर्दा लैससास दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गर्ने । ३.महिला, पुरुष तथा रैथाने र आप्रवासी कामदारहरू विच हुने विभेद अन्त्यका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने । ४.योजना तर्जुमा गर्दा महिला तथा लक्षित समूहको व्यवहारिक र रणनीतिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने गरि गर्ने । ५.विगतमा बनेका कानून कार्यविधिहरू लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गरी आवश्यक संसोधन गर्ने । ६.कानून कार्यविधिमा तथा विकास प्रकृत्यामा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक हरूका विषयहरूलाई समावेश गर्ने । ७.सबै क्षेत्रको नेतृत्व तहमा महिला तथा लक्षित वर्गको	१.कानून कार्यविधिले निर्दिष्ट गरेका संस्थागत संरचनाहरू निर्माण भएका हुनेछन । २.नयाँ वन्ने सबै कानून कार्यविधिहरू लैससास दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गरिएको हुनेछ । ३.महिला पुरुष तथा रैथाने र आप्रवासी कामदारहरू विच हुने विभेद अन्त्यका लागि नीति तयार भएको हुनेछ । ४.विगतमा वनेका कार्यविधिहरू आवश्यकता अनुसार संसोधन भएका हुनेछन ।	१.वार्षिक नीति कार्यक्रम र बजेट पुस्तिका । २.कानून विश्लेषणका लागि कार्यदल गठन भएको कार्यपालिकाको बैठक निर्णय पुस्तिका । ३.यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकका लागि वनेका शौचालयहरू तथा अन्य संरचनाहरूको स्थलगत अवलोकन ।

*** १३ ***

फिक्कल गाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (GESI) रणनीति, २०७९

क्र.सं	उद्देश्य	नीति	रणनीति	रणनैतिक कृयाकलाप	मापनका सूचकहरू	पुस्त्याईका आधारहरू
		आदीवासी जनजाती सहित समग्र लक्षित वर्ग मैत्री वनाउदै लैजाने ।	समावेशीकरणका दृष्टिकोणले बञ्चितकरणमा परेका समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।	समानुपातिक सहभागिताका लागि कानुनी व्यवस्था गर्ने ।	५.कानून कार्यविधि तथा विकास कृयाकलापमा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरू समावेश भएका हुनेछन । ६.समानुपातिक नेतृत्व का लागि कानुनी व्यवस्था भएको हुनेछ ।	
५.	संस्थागत व्यवस्था अन्तरगत कार्यप्रणाली, वित्त व्यवस्थापन एवम तथ्याईमा समेत महिला तथा लक्षित वर्गको समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी आर्थिक रूपमा सशक्तिकरण गर्ने ।	१.लक्षित वर्ग विकासका लागि छुट्टै शाखा स्थापना गरी महिला बालबालिका तथा जेष्ठनगरिकहरूको सवाललाई प्रत्यक्ष रूपमा संबोधन गर्दै लैजाने । २.वार्षिक बजेट तर्जुमामा छुट्टै कोष स्थापना गरी लैङ्गिक हिसा निवारण, महिला सीप विकास लगायत क्षमता विकासका कृयाकलापहरू संचालन गरि महिला पुरुष समविकासलाई वढावा दिने । ३.लक्षित वर्ग पहिचान हुने गरि खण्डिकृत तथ्याईहरू संकलन	क.महिला, गरीब र बहिष्करणमा परेका समुदाय ले भोगेका समस्या र सवालहरूको पहिचान तथा लेखाजोखा गरि नीतिगत व्यवस्थाहरू, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरू, योजना, बजेट, पहुँचयुक्त अवसर, सेवामूलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान आदि कार्यमा समान अवसर मार्फत सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने । ख.विभिन्न शाखाहरू बीच आन्तरिक समन्वय गरी योजना	१.संस्थागत जिम्मेवारी दिदा तथा शाखा व्यवस्थापन गर्दा प्रमुखको रूपमा महिला लाई प्राथमिकता दिने । २.लक्षित वर्गको लागि महिला जनजाती तथा जेष्ठ नागरिक जनप्रतिनिधि समावेश गरी विशेष सेवा प्रदायक कार्यदल गठन गर्ने । ३.महिला पुरुष समविकास कार्यनीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने । ४.कार्यक्षेत्रमा हुने यौन दुर्व्यवहार, जातीय भेदभाव तथा महिला हिंसाका घटना नियन्त्रण गर्न विशेष आचार संहिता निर्माण गरी लागु गर्ने । ५.आदिवासी जनजाती दलित लगायत अन्य लक्षित समूहका महिलाको सशक्तिकरणका लागि वजेट विनियोजन गर्ने साथै कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि वनाउने । ६.महिला बालबालिका शाखामा लैङ्गिक डेक्स र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने । ७.स्थानीय संचारका माध्यम मार्फत लैससास सम्बन्धी सूचना एवम सचेतनामूल सामाग्रीहरू तयारी तथा प्रकाशन र प्रसारण गर्ने । ८.उपभोक्ता समिति गठन तथा परिचानल गर्दा महिला, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्प संख्यकहरूको सहभागितालाई अनिवार्य गर्ने ।	१.शाखा प्रमुखमा महिला तथा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । २.लक्षित वर्गको लागि विशेष सेवा प्रदायक कार्यदल गठन भएको हुनेछ । ३.महिला पुरुष समविकास कार्यनीति तयार भएको हुनेछ । ४.यौन दुर्व्यवहार जातीय भेदभाव तथा महिला हिंसा नियन्त्रण गर्न आचार संहिता निर्माण भएको हुनेछ । ५.महिला बालबालिका शाखामा जनशक्ति सहित लैङ्गिक डेस्क स्थापना भएको हुनेछ । ६.लैससास सम्बन्धी सचेतना मूलक ब्रसर तथा रेडियो टेलिभिजन कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।	१.कार्यपालिकाका निर्णय पुस्तिका २.विशेष सेवा प्रदायक कार्यदलको बैठकको निर्णय प्रतिलिपि ३.महिला पुरुष समविकास कार्यनीति ४.महिला बालबालिका शाखाको प्रत्यक्ष अवलोकन ५. रेडियो टेलिभिजन कार्यक्रमका अडियो भिडियो समाग्रिहरू ।

क्र.सं	उद्देश्य	नीति	रणनीति	रणनैतिक कृयाकलाप	मापनका सूचकहरू	पुस्त्याईका आधारहरू
		तथा अद्यावधिक गरि त्यसका आधारमा योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।	तर्जुमा, बजेट विनियोजन उपभोक्ता समिति गठन तथा त्यसको नेतृत्व, परिचालन, अनुगमन मूल्याईन लाई लैससास मैत्री वनाउदै लैजाने ।			
६.	मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरी जीविकोपार्जनमा आत्मनिर्भर वनाउदै लैजाने ।	१.मानव संसाधन विकास शाखा स्थापना गरि महिला तथा विपन्न लक्षित वर्गको क्षमता विकासलाई पहिलो प्राथमिकतमा राखेर कार्यान्वयन गर्दै लैजाने । २.निर्माण भएका संघीय तथा स्थानीय कानून कार्यविधिहरूको वारेमा कर्मचारीहरूलाई अद्यावधिक गर्दै लैजाने ।	लक्षित वर्गको क्षमता अभिवृद्धि संगै सीप विकास गरेर आर्थिक गतिविधिहरूमा समावेश गरेर आत्म निर्भर वनाउने ।	१.लैससास क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन गर्ने । २.लैससास बजेट खर्च कार्यविधि तयार गर्ने । ३.गाउँपालिकाले आयोजना गर्ने प्रत्येक तालीममा लैङ्गिक समानता सामाजिक समावेशी करण विषयलाई अकाट्य सवाल को रूपमा राख्ने नीति वनाउने । ४.मानव संसाधन तथा क्षमता विकास शाखा स्थापना गर्ने । ५.लैङ्गिक हिसा निवारण कार्य विधि वनाउने । ६.कार्यस्थल तथा सार्वजनिक स्थलमा महिला किशोरी तथा बालबालिका माथि हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार विरुद्ध विद्यमान कानुनी व्यवस्थाको प्रचार प्रसा गर्ने ।	१.वार्षिक वजेटमा लैससास क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन भएको हुनेछ । २.मानव संसाधन तथा क्षमता विकास शाखाको स्थापना भएको हुनेछ । ३.लैङ्गिक हिसा निवारण कार्यविधि निर्माण भएको हुनेछ । ४.कार्यस्थलमा महिला तथा किशोरी माथि हुने यौन दुर्व्यवहारमा कमी आएको हुनेछ ।	१.वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट । २.लैङ्गिक हिसा निवारण कार्यविधि । ३.कार्यस्थलमा महिला तथा किशोरी माथि हुने दुर्व्यवहारमा विरुद्ध निर्णय भएका माइन्सूटहरू ४.प्रत्यक्ष अवलोकन
७.	अनौपचारिक मूल्यमान्यता कु संस्कार विरुद्ध जनचेतना वृद्धि गरी सामाजिक दृष्टिकोणमा परिवर्तन गर्दै	सामाजिक कुरीतिहरूका विरुद्ध सचेतना लाई सामाजिक विकासका हरेक कृयाकलापमा समावेश गरी	समाजमा विद्यमान कुरीतिहरू अन्धविश्वास तथा गलत परम्परा विरुद्ध सचेतनालाई हरेक कृयाकलापमा अकाट्य सवाल (१.लैङ्गिकहिसा विरुद्ध शुन्य सहनशिलता लिइ यसमा कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरू लाई पुरस्कार तथा दण्डको व्यवस्था गर्ने । २.हिसा प्रभावित बेचबिखनमा परेका महिला तथा यौनिक र लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरूका लागि सेवा केन्द्र स्थापना गर्ने । ३.सचेतनामुलक कार्यक्रमलाई रेडियो टिभि पत्रपत्रिका मार्फत नियमित रूपमा प्रचार प्रसार गर्ने ।	१.सामाजिक कुरीति हरूका विरुद्ध श्रव्य दृष्य सामाग्री निर्माण भएको हुनेछ । २.हिसा प्रभावित महिला तथा यौनिक अल्पसंख्यकहरूका लागि सेवाकेन्द्र स्थापना भएको हुनेछ । ३.अन्तरजातीय विवाह गर्ने	१.वार्षिक बजेट तथा नीति कार्यक्रम । २.श्रव्य दृष्य सामाग्रीहरू । ३.सामाजिक संजाल मा गरिएका पोष्टहरू ।

*** १५ ***

फिक्कल गाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (GESI) रणनीति, २०७९

क्र.सं	उद्देश्य	नीति	रणनीति	रणनैतिक कृयाकलाप	मापनका सूचकहरू	पुस्त्याईका आधारहरू
	लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीतामा आधारित समाज स्थापना गर्ने	छलफल गर्ने ।	Cross cutting issue) को रूपमा छलफल गर्दै लैजाने ।	४.लैङ्गिकहिंसा निवारण आचारसंहिता निर्माण र पालना गर्ने । ५.अन्तरजातीय विवाहलाई प्रोत्साहन गर्ने । ६.सवै वडामा महिला कानूनी सचेतना कक्षाहरू संचालन गर्ने । ७.सामाजिक कुरीति विरुद्ध भिडियोहरू बनाउने सडक नाटक प्रस्तुत गर्ने ।	जोडीहरू सम्मानित भएका हुनेछन । ४.वडास्तरमा महिला हिंसा विरुद्ध निर्माण भएका सचेतना कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछन ।	४.अन्तरजातीय विवाह गर्ने जोडी सम्मान कार्यक्रमको अभिलेख । ५.प्रत्यक्ष अवलोकन (सेवा केन्द्र) ।
५.	शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई संग सम्बन्धीत सेवा प्रवाहमा लैससासलाई प्राथमितामा राख्ने र प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीलाई संस्थागत गर्ने ।	शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई जस्ता समाजिक विकासका क्षेत्रहरूमा लैससास सग सम्बन्धीत सूचकहरू निर्माण गरी नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।	प्रत्येक चरणमा गरिने अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लैससासको दृष्टिकोणबाट गर्ने । पछिल्लो चरणमा अनुगमनमा अघिल्लो पटक दिएका सुभाव कार्यान्वयन भए नभएको एकिन गर्ने सुचक समेत थप गरी अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।	१.महिला साक्षरता कार्यक्रम संचालन गर्ने । २.शिक्षण अभ्यास संगै निश्चित निराक्षरलाई साक्षर बनाउने शैक्षिक नीति अवलम्बन गर्ने । ३.यौनिक अल्पसंख्यक हरूका लागि विद्यालयमा शौचालय वैकल्पिक व्यावस्थापन गर्ने र अव वन्ने शौचालयमा सवैलाई पुग्ने गरी निर्माण गर्ने । ४.स्वरोजगार वन्न चहाने र वैदेशिक रोजगारीमा जान खोज्नेको सुचना संकलन गरी आवश्यक तालीम प्रदान गर्ने । आवश्यकता अनुसार बजेट विनियोजन गर्ने । ५.आवश्यक वजेट विनियोजन गरी विपन्न परिवार स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रम सुरु गर्ने । ६.अव उप्रान्त वन्ने सवै सार्वजानिक भवनहरूमा स्तनपान कक्ष सहिच ड्रइड डिजाइन गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने । ७.जोखिमयुक्त काम गरेर जीवन निर्वाह गर्नु पर्ने गर्भवती महिलाहरूको लागि राहात प्याकेज ल्याउने । ८.हरेक ६ महिनामा सार्वजानिक सुनुवाइ वार्षिक रूपमा समाजिक परिक्षण र नियमित रूपमा सार्वजानिक परीक्षण गर्ने । ९.हरेक अनुगमनमा लैससास दृष्टिकोणबाट गर्ने गरी फारमहरू तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	१.संभावना रहेका सवै निराक्षरहरू साक्षर भएका हुनेछन । २.यौनिक अल्पसंख्यक हरूका लागि विद्यालयमा वैकल्पिक शौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ । ३.वैदेशिक रोजगारीमा जाने तथा स्वरोजगार वन्न चाहाने युवाहरूका लागि सीप विकास तालीम संचालन भएको हुनेछ ।	१.वार्षिक प्रगती प्रतिवेदन २.तालीम सम्पन्न प्रतिवेदन ३.कार्यपालिका निर्णयहरू ४.सभाका निर्णयहरू ५.अनुगमन मुल्याङ्कन फारम हरू

*** १६ ***

फिक्ल गाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (GESI) रणनीति, २०७९

१०. वित्त व्यवस्थापन

माथि उल्लेखित रणनीतिक कृयाकलापहरू संचालन गर्नका लागि वित्तको आवश्यकता पर्छ नै तथापी यसमा अतिरिक्त बाह्य श्रोत प्राप्त भएमा मात्र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मुल प्रवाहीकरण को कार्य गर्ने नत्र नगर्ने भन्ने हुन सक्दैन । यसका लागि हाल संचालन भइरहेको बजेट नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई कसरी लैससास मैत्री बनाउन सकिन्छ भन्ने कुरा महत्वपूर्ण रहन्छ । तसर्थ लैससास मुल प्रवाहीकरणका कार्यक्रमहरूको लागि निम्नानुसार वित्त व्यवस्थापन गरिनेछ ।

क. लैससास लक्षित कार्यक्रमका लागि गाउँपालिकाले बार्षिक रुपमा निश्चित प्रतिशत निर्दिष्ट बजेट विनियोजन गर्ने ।

ख. भौतिक पुर्वाधार निर्माणका कार्यक्रमहरूमा कामको विभाजन गरि योग्यता अनुसारको काम सबै लक्षित वर्गले गर्न पाउने गरि नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

ग. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट कार्यान्वयन गरि महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।

घ. स्थानीय तहमा कार्यरत विकास साझेदारहरूलाई वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी स्थानीय तहसंग सहकार्य गर्न निर्देशन दिने ।

ङ. स्थानीय तहको सिफारिसमा सहुलियत दरको ऋण उपलब्ध गराइ वित्तीय सहयोग पुर्याउन बैंक तथा वित्तीय संघ संस्थाहरू संग समन्वय गर्ने ।

च. संघीय तथा प्रादेशिक मन्त्रालयहरूमा लक्षित विकास कार्यक्रम अन्तरगत विनियोजित बजेटले तय गरेका विषयगत क्षेत्रहरूको अध्ययन गरी आवश्यक परियोजना प्रस्ताव तयार गरेर अधिकतम श्रोत प्राप्त गर्न आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्न ।

छ. सरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्था तथा दातृ निकायहरूमा समन्वय गरी थप बजेट व्यवस्थापन गर्ने ।

११. कानूनी व्यवस्था

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि कार्यपालिकाको बैठकले अनुमोदन र गाउँसभाबाट पारित गराउनु पर्दछ । यो रणनीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने नियमावली तथा कार्यविधि गाउँपालिकाले ६ महिना भित्रमा तर्जुमा गरि कार्ययोजनाका साथ कार्यान्वयनमा लैजानेछ । तर गाउँसभाले पास गरी सकेपछि कानून कार्यविधिहरूको आवश्यकता नपर्ने खालका प्रावधानहरू भने स्वतः कार्यान्वयनमा आउने छन् ।

१२. रणनीति कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तथा दायित्व

लैससास रणनीति कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी गाउँपालिकाका प्रमुखको संयोजकत्वमा गठित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको हुनेछ (लैससास परिक्षण दिग्दर्शन २०७८ ले व्यवस्था गरेको) भने सबै शाखा तथा वडा कार्यालयहरूले सबै कृयाकलापमा यो रणनीति अनुसार कार्य सम्पादनको दायित्व निर्वाह गर्नु पर्ने हुन्छ । योजना तर्जुमा तथा बजेट निर्धारणको समयमा रणनीतिमा उल्लेख भएका कृयाकलापहरू समावेश भए नभएको हेर्ने जिम्मेवारी अनुगमन समितिका संयोजकको हुनेछ । भने आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञहरू राखेर अल्पकालिन समिति निर्माण गरि रणनीति कार्यान्वयनमा छुटेका विषयहरू पहिचान गर्न सकिनेछ । खाडौँदेवी गाउँपालिकामा कार्यरत सबै संघ संस्था तथा विकास साझेदारहरूले लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्नेछ । रणनीतिक कृयाकलापका वारेमा सबै सरोकारवाला निकायहरूलाई अभिमुखीकरण गरि वार्षिक प्रगति प्रतिवेदनमा लैससासको अवस्था प्रस्ट हुने गरि पेश गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

१३. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन सम्बन्धी ब्यवस्था

क. रणनीति कार्यान्वयनको सम्बन्ध मुख्य रूपमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणसंग रहन्छ । लैससास परीक्षण दिग्दर्शनले निर्दिष्ट गरेका १०० वटा सूचकहरूको आधारमा रणनीति कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरिनेछ ।

ख. गाउँपालिका भित्र कार्यरत सबै संघ संस्था तथा विकास साझेदारहरूलाई वार्षिक रूपमा कार्यक्रमको समीक्षा गर्दा लैससासको दृष्टिकोणले समेत गरेर प्राप्त उपलब्धि र समस्याहरूको पहिचान सहितको प्रतिवेदन पेश गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

ग. गाउँपालिकामा कार्यरत विभिन्न सरोकारवाला संघसंस्थाहरूको प्रतिनिधित्वमा सामाजिक विकास शाखा अन्तर्गत लैससास अनुगमन संयन्त्रको स्थापना गरिनेछ । जसले रणनीतिमा उल्लेख गरिएका कृयाकलापहरू गाउँपालिकाको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भए नभएको एकिकन गर्ने र सम्बन्धीत पक्षलाई सुझाव प्रदान गनछे । वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भएका कृयाकलापहरू कार्यान्वयन कसरी भइरहेको छ सो को समेत अनुगमन गरि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत मार्फत प्रतिवेदन पेश गर्ने ब्यबस्था मिलाईनेछ ।

१४. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरू

१४.१ संभाव्य जोखीम

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा निम्नानुसारका जोखिमहरूको आँकलन गरिएको छ ।

क. पितृसत्तात्मक सोच हावी रहेको सन्दर्भमा लैङ्गिक समानता रणनीतिले महिला तथा बालबालिकालाई मात्र प्राथमिकतामा राख्दछ भन्ने भ्रमपूर्ण बुझाईका कारण रणनीति कार्यान्वयनमा गतिरोध उत्पन्न हुन सक्दछ ।

ख. सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रका सबै संरचनाहरूमा महिलाको समानुपातिक सहभागिता नहुँदा लैङ्गिक समानता रणनीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन सही ढंगबाट नहुन सक्दछ ।

ग. लैससास बहुपक्षीय सरोकार राख्ने विषय भएकोले समन्वय र सहयोगमा समस्या हुनसक्दछ ।

घ. लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा आवश्यक क्षमतायुक्त र दक्ष जनशक्ति र श्रोत साधनको सिमितता हुनसक्दछ ।

ङ. विषयगत शाखा तथा अन्य सरोकारवालाहरू विच लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा अन्यौल, विविधता तथा दोहोरोपना हुनसक्दछ ।

१४.२ जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरू

क. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नेतृत्व तथा सरोकारवालाहरूको बुझाईमा एकरूपता ल्याउन तालिम, गोष्ठी तथा छलफलको आयोजना गर्ने ।

ख. बहुपक्षीय सरोकारवालाहरू संगको समन्वय तथा सहकार्य बढाउने ।

ग. गाउँपालिकाका हरेक बैठकमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यहरूको समीक्षा गर्ने ।

घ. विषय विज्ञहरूसंग नियमित रूपमा छलफल र परामर्श गर्ने ।

१५. निशकर्ष

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लागि संघीय तथा प्रदेश स्तरमा वनेका नीति तथा रणनीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्न र अन्तराष्ट्रिय स्तरमा भएका सन्धी सङ्गौता तथा प्रतिवद्धताहरूलाई स्थानीयकरण गरी वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा समाविष्ट गर्दै लैजान आवश्यक छ । कानून तथा नीतिहरू वन्ने तर कार्यान्वयन नहुने बिषय आजको प्रमुख चुनौतीको रूपमा देखा परेको छ । त्यसैले अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा व्यापक सुधार गरी हरेक कृयाकलापलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नजरले अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी विकास गर्दै लैजानु पर्दछ । रणनीतिका सबै प्राबधानहरू र कृयाकलापहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरि लक्षित वर्गलाई निश्चित समय सम्म निरन्तर रूपमा अवशर प्रदान गर्ने हो भने घोषित लक्ष प्राप्त गर्न सहज हुनेछ र खाडौँदेवी गाउँपालिका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा सुब्यबस्थित र समृद्ध गाउँपालिका कहलाउने छ ।

*** १९ ***